

Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi ve Risk Değerlendirme

M. Nurseren Budak

EFSA Türkiye Temas Noktası

Gıda güvenliği sistemi, özellikle Avrupa Birliği'nde olmak üzere, tüm uluslararası platformlarda 2000'li yıllara doğru giderken sorgulanmaya başlandı. Bunun en önemli nedeni, bu alanda yaşanan krizlerdi. Buna verebileceğimiz en belirgin örnek, Avrupa Birliği'nde yaşanan BSE ve dioksin krizleridir. Bu yaşanan olaylar, gıda güvenliğinde erkler ayrılığını getirmiş; alınan kararların ve uygulanan gıda güvenliği kurallarının bilimsel temellere dayandırılması, ilgili tüm tarafların değerlendirme ve karar süreçlerine dâhil edilmesi prensibini hayata geçirmiştir. Gıda güvenliğinde yeni bir yaklaşım gündeme gelmiş ve risk analizine dayalı gıda güvenliği sistemi benimsenmiştir. Risk analizi; üç basamaklı bir sistem olup, risk değerlendirme, risk yönetimi ve risk iletişiminin oluşmaktadır. Risk değerlendirme, tamamen bilimsel bir yaklaşımı içeren, sorunu bu yönden ele alarak tanımlayan ve olasılıkları belirleyen ve bu çerçevede öneriler oluşturan aşamadır. Risk yönetimi ise gıda güvenliği politikalarının risk değerlendirme temeline dayalı olarak oluşturulduğu ve uygulandığı süreçtir. Risk iletişimi ise hem risk değerlendirme hem de risk yönetimi aşamalarında ilgili tüm taraflarla kurulan ilişki ve iletişim olarak tanımlanmaktadır.

Risk değerlendirmeyi biraz daha açık tanımlamak istersek, dört aşamalı bir süreç olduğunu belirtebiliriz. İlk aşama, risk değerlendirme, yani yapılacak tehlikenin belirlenmesidir. Ardından, bu tehlikenin bilimsel verilerle tanımlanması gerekmektedir. Risk değerlendirmenin en önemli bölümünü maruz kalma değerlendirmesi oluşturmaktadır. Bu aşamada, tehlikeye ne kadar maruz kaldığının tespiti gerekmektedir. Bu da tüketim miktarı ile doğrudan orantılıdır. Maruzi-

yetin belirlenmesinin ardından, riskin nitelikleri belirlenerek olasılık ve risk tahminleri gerçekleştirilmektedir. Bu süreç, gıda güvenliğine dair alınacak tüm kararların temelini teşkil etmekte ve bu alanda politika yapıcılara bilimsel olarak yol göstermektedir. Risk değerlendirme ile risk yönetimi arasında sıkı bir ilişki ve iletişim şart olsa da bu iki ayrı alanın birbirinden farklı gerekleri olduğu için, ayrı kurumsal yapılarda yürütülmesi genel olarak kabul görmektedir.

Gıda güvenliğinde uluslararası düzeyde kullanılan mevzuat, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü ile Dünya Sağlık Örgütü'nün ortaklaşa yürüttüğü Kodeks Alimentarius Komisyonu tarafından düzenlenmektedir. Bu Komisyon, risk değerlendirme ile ilgili çalışmalarını, JECFA (kimyasal risk değerlendirme), JEMRA (mikrobiyolojik risk değerlendirme), JMPR (pestisit kalıntıları risk değerlendirme) ve JEMNU (beslenme alanında risk değerlendirme) bilimsel komiteleri ile yürütmektedir. Avrupa Birliği'ndeki risk değerlendirme altyapısı ise ayrı bir kurumsal yapılanma ile vücut bulmuştur.

Avrupa Birliği, yaşadığı gıda güvenliği kaynaklı krizlerden yola çıkarak, 2002/178/EC sayılı Tüzük ile Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi (EFSA)'ni kurmuştur. EFSA'nın görevi, Avrupa Komisyonunun, Avrupa Parlamentosunun ve ihtiyaç duyduklarında üye ülkelerin risk değerlendirme çalışmalarını yürütmek ve bu alandaki risk iletişimini sağlamaktır. EFSA; gıda güvenliği, yem güvenliği, beslenme, hayvan sağlığı ve bitki sağlığı alanlarında faaliyet göstermektedir. EFSA risk değerlendirme faaliyetlerini, 10 farklı dalda kurduğu bilimsel paneller ve bu panellerin görev alanı dışında kalan konuları veya ortak alan konularını değerlendirmek üzere kurduğu Bilimsel Komite vasıtasıyla yürütmektedir. Bilimsel panellerde yer alan bilim insanları, açık çağrı ile toplanan adaylar arasından seçilmekte ve şeffaf kıstaslar ile değerlendirilerek panellere kabul edilmektedir. Bilimsel Komite ise, bilimsel panel başkanları ve hiçbir panelde yer almayan 6

*Mesleğimiz ve
Meslektaşlarımız
için **GıdaMO***

bağımsız bilim insanından oluşmaktadır. Bilimsel Komite ve bilimsel panel üyeleri bağımsızlık ve tarafsızlık beyanı vererek görev yapmaktadır. EFSA, çalışmalarını 5 temel prensip üzerine kurmaktadır. Bunlar; bilimsel mükemmeliyet, yenilikçilik, işbirliğini geliştirmek, bağımsızlık ve şeffaflıktır. Yürüttüğü tüm çalışmalarda, bu prensipler birincil öncelik olarak yer almaktadır.

EFSA çalışmalarını yürütürken, saha bilgilerini üç farklı organı ile toplamaktadır. Bunlar, EFSA çatısı altında yer alan İstişare Forumu, EFSA temas noktaları ağı ve veri toplanan konular için oluşturulan bilimsel ağlardır. Bu yapılar, Avrupa Birliği üyesi ülkelerden bilgi ve veri toplamak, ayrıca ilgili taraflarla iletişim kurarak EFSA'nın yol haritasını belirlemek amacı ile oluşturulmuştur. EFSA, çalışmaları için gerekli verileri ve bilgileri, Avrupa Birliği üyesi ülkelerden toplamak dışında, konuya özel projeler yaptırarak da sağlayabilmektedir. EFSA'nın çalışma konuları; Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu veya üye ülkeler tarafından iletilen sorular veya EFSA'nın kendi tespitleri ile gündeme gelmektedir. Konu EFSA tarafından incelendikten sonra, ilgili paneller veya Bilimsel Komite tarafından çalışılmaktadır. Oluşturulan taslak görüş, web sayfası üzerinden üçüncü tarafların görüşüne açılmaktadır. Gelen görüşler ilgili panelde veya Bilimsel Komitede değerlendirildikten sonra, hazırlanan bilimsel görüş soruyu soran kuruma bildirilmekte ve EFSA'nın web sayfasında yayımlanmaktadır. EFSA'nın görüşleri tavsiye niteliğinde olup, bağlayıcı hüküm içermemektedir.

EFSA bu çalışma şeklinin yanı sıra, Avrupa Birliği mevzuatı gereğince bazı konularda dosya bazında da değerlendirme yapmaktadır. Bu kapsamda; hayvansal yan ürünler, yem katkı maddeleri, aktif ve akıllı ambalaj madde ve malzemeleri, geri dönüşüm ambalaj malzemeleri, gıda enzimleri, gıda katkı maddeleri, gıda aroma vericileri, genetiği değiştirilmiş organizmalar, sağlık beyanları, yeni gıdalar, üçüncü ülkelerden gelen geleneksel gıdalar (yeni gıda mevzuatı kapsamında), bebek mamaları, gıda alerjenleri, gıdalara eklenen besin

ögesi kaynakları ve pestisitlerde kullanılan yeni aktif maddeler ile ilgili bilimsel değerlendirmeler de yine EFSA'nın belirlediği kurallar çerçevesinde, üye ülkeler aracılığı ile iletilen başvuru dosyaları üzerinden gerçekleştirilmektedir. İlgili Avrupa Birliği mevzuatı gereğince gerçekleştirilen bu tür risk değerlendirme çalışmaları, üye ülkelerdeki üretimler için bağlayıcı olduğu gibi, üçüncü ülkelerden Avrupa Birliği'ne ithal edilen ürünleri de kapsamaktadır. Bu nedenle, EFSA'nın görüşleri, çalışmaları ve prosedürleri ülkemiz gibi Avrupa Birliği'ne aday ülkeleri ve üçüncü ülkeleri de ilgilendirmektedir. Dolayısıyla, EFSA çalışmalarını yakından takip etmek, özellikle Avrupa Birliği üyesi ülkeler ile ticaret yapan firmalarımız için de önem arz etmektedir.

EFSA, ülkemizle iletişimin ve ilişkinin sağlanması amacıyla, 2007 yılından bu yana, "Katılım Öncesi Program" adı altında bir proje yürütmektedir. Bu proje kapsamında, ulusal risk değerlendirme alt yapımıza katkı sağlanmaktadır. EFSA, ülkemizde bir temas noktası istihdam etmekte ve çalışma alanını ilgilendiren konularda yetkili otorite olan Tarım ve Orman Bakanlığı ile yakın temasta bulunmaktadır. EFSA'nın İstişare Forumu ve Temas Noktaları grubunda ülkemiz temsilcileri yer almakta ve gözlemci sıfatı ile çalışmalara katılım sağlamaktadır. Ayrıca, EFSA'nın özellikle ülkelerden bilgi ve veri aldığı bilimsel ağlarda da yine Tarım ve Orman Bakanlığı gözlemcileri bulunmaktadır. Bu projedeki hedef, ülkemizin EFSA'nın veri toplama sistematiğine uyumlanmasını temin etmek, ulusal risk değerlendirme alt yapısına katkı sunmak ve gıda güvenliğinin ilgili tüm tarafları ile EFSA arasındaki iletişimin geliştirilmesini sağlamaktır.

Bu ilişkilerin güçlendirilmesi hem ulusal bilimsel alt yapımızın uluslararası platforma açılmasına destek olacak, hem de Avrupa Birliği ile ticaretimizde ihtiyaç durumunda katkı verebilecektir.